

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Schefferi Argentoratensis De Re Vehiculari Veterum Libri Duo

Scheffer, Johannes

Frankofurti, 1671

Cap. XXIX. De Angaria & Clabulari.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13156

De Angaria & Clabulari.

Angaria. Engaria. Fulberti lectio vetus defensa contra Vossium. Notat etiam vehiculum. Major fuit rheda. Angaria & clabulare idem. Iunctos habuit boves, vel mulos, asinos, equos. Iac. Gothofredus notatur, & Codex Theodosianus explicatur. Iumenta juncta, pro pari. Usus in cursu clabulari, ad vestes lineas portandas, interdum & homines militares: Valesius defenditur. Iter earum lentum. Iac. Gothofredi sententia probatur. Iter in via publica. Ἀγῆρεια. Ἀγῆρῆν. Interpres vetus Bibliorum notatur. Matthæus exponitur contra Grotium & Becam. Ἀγῆροι.

Angariam, quæ alicubi & *engaria*, exponunt Vossius & alii coactionem, quando quis alteri necessitatem imponit rei exequendæ. Sic Fulbertus Vossio laudatus, ep. 150. *Nulli volens imponere citra liberam voluntatem alienæ servitutis angariam.* At ep. 14. idem habet *engariam*, non vitio librarii, quod putabat Vossius, sed quia prima syllaba mixto efferri sono solebat, nec vel a vel e referre integrum ac perfectum, sicut hodieq; fit apud Germanos meos, ut post dicam. Verba Fulberti: *Nostris hominibus novam engariam induxit.* Quibus verbis evidenter satis constat, *engariam* vel *angariam* significare onus rei alicujus conficiendæ. Glossæ Philoxeni: *Angaria, περιεργασία, ἀνέροια.* Magis tamen propriè videtur usurpari pro vectura seu deductione vehiculi onerati. Sic in leg. Bojar. tit. 13. §. 9. *Angarias cum carra faciet usque L. leugas.* Nempe faciebant has vecturas cum vehiculis, quæ propterea *angarias* appellare. Nam *angarias* significare genus peculiare vehiculorum colligitur abunde primum ex eo, quia certum pondus definitum est, quod eis debeat imponi, sicut capite superiori vidimus: Deinde, quia certæ nominantur species, quæ imponi eis solebant. L. 48. Cod. ejusdem Titulique: *Lineæ vel amictoria, quibus hætenus onerari rheda solebant, nec ulterius rhedis, sed angariis vel navibus dirigantur.* Non potest dubitari, quin, ut rheda, sic *angariæ* hic sint vehicula. Ac fortassis in *angariæ* vocabulo rheda est intelligenda, ut *angaria* sit dicta differentia gratia à rheda communi, significetque talem

talem rhedam, quæ præstari angaria debet. Speciem profectò adjectivi habet, ut & *rem angariam*, hoc est, oneris vectationem, & *rhedam angariam*, hoc est, vehiculum, quo vectatio ea debet fieri, significare possit. Angariæ hujus species quæ fuerit, non nihil constat ex superioribus. Primum enim rhedis fuit major dimidia sui parte, cum enim illæ ferrent pondo tantum mille, angariæ mille & quingenta imponi solebant, ut ex l. 28. Cod. Theodof. de Cursu publico apparet: *Non amplius rheda, quam mille pondo, subvectet, & angariæ mille quingenta sufficiat.* Hinc colligitur, cum rheda fuerit vehiculum quadrifrotum, etiam angariam rotas habuisse non pauciores quatuor. Amplius ostensum supra est, angariam eandem esse, quæ sit dicta clabulare, hinc apparet, clabulis, hoc est, bacillis, contextam habuisse capsam. De angaria, eandem esse cum clabulari, sententiam Salmasii jam ante vidimus. Gothofredus ita habet in Paratitlo de Cursu publico Codicis Theodosiani: *Clabula*, (sic appellat, quod *clabulare* dici debuit) *quod idem cum angaria facio.* Ita est legendum, non, ut vitiose ediderunt, *angarita*, qualis nulla est. Et in Commentar. ad l. 4. ejusdem tituli: *Angariam eandem facio cum cursu clabulari.* Item ad l. 2. Cod. ejusdem, t. de Curiosis: *Clabulare idem facio cum Angaria.* Si angaria est clabulare, clabulis contextam fuisse necesse est, cum hoc sit clabulare, ut jam aliquoties est dictum. Solebat autem hoc vehiculum adjunctos habere boves ferè. Hinc in l. 11. Cod. Theod. de Cursu publico: *Pro singulis angariis bina tantum boum paria consequantur.* Memorantur tamen & ἀγλαροι ἵππων, *angariales muli* asinique Libamo in oratione peculiari καὶ ἀγλαρῶν, ut testatur Gothofredus, item eqvi, de quo Aretas in cap. 18. Apocal. ἵπποις ἐ τοῖς διατέτων ὀχημασι ἀγλαραις. Numerus boum Gothofredo quaternarius videtur. Ita namq; habet ad l. 4. Cod. Theod. de Cursu publico: *Angaria boum protelo ducebantur, sic, ut bina boum paria his, neque ultra aptarentur, ut docet exertè l. 11. infr. h. t.* Eqvidem in dicta lege bina boum paria memorantur. Verum, an perpetuum hoc fuerit, quod Gothofredus putat, dubito. Lex tota ita habet: *Ne quis post hanc legem amplius, quam duas angarias, & hoc eorum, si qui agri sunt, caussa usurpare conetur, cum ad destinata profici-*

proficiscitur, ita tamen, ut pro singulis angariis bina tantum boum paria consequatur. Videtur potius diversum ostendere hæc lex, quam quod volebat Gothofredus. Nam, velut singulare quid, & alias non usitatum, TANTUM bina paria permittit. Si nunquam plures boves aptati, cur sub hac exceptione tam emphatica conceduntur? Quare mihi potius hoc dici videtur, licet permittantur binæ angariæ, tamen non tot quoque boves permitti, quot alias angariis adjunguntur, sed sufficere, si singulæ paria habeant duo. Et est manifesta ratio. Agitur enim ea lege de angariis ad deportandos ægrotos. Ægroti, cum sunt deferendi, spacium requirunt majus in vehiculis, quam valentes, quo videlicet commodius sedeant, nec compressione quadam ab aliis affligantur. Ergo tali casu duæ permittuntur angariæ. At quoniam iidem non æquè sunt graves, ac si res aliæ vehiculis imponerentur, ideò ipsis transvehendis non permittuntur, nisi boves quatuor ad singulas angarias. Quapropter, quod de paribus duobus monet Gothofredus in singulis angariis, perpetuum fuisse haud opinor. Ac ne quidem aptè trahere mille quingenta pondo potuisse credo, quot imponi vulgo angariis consuevit. Quod ex eo colligo, quoniam rhedæ, cui imponebantur pondo tantum mille, adjunctæ mulæ octo vel decem. Nulla enim est inter hæc proportio. Porro, boves illi quomodo adjuncti fuerint, ex eo licet conicere, quod nominantur *duo paria*, in lege ante nominata. Patet enim hinc per paria consuevisse adjungi, hoc est, duos & duos ad juga singula, quæ junctura postulat, ut duo iverint post duo longa serie, & jugum unum fuerit non à latere, sed à fronte adjunctum alteri. Usus angariarum fuit in cursu publico, quem vocarunt clabularem. L. 5. Cod. Theod. t. de Curiosis: *E cursu vero Clabulari singulas angarias percipiatis.* Patet manifestè, angarias ad cursum clabularem spectasse. Cursus clabularis dictus à vehiculis clabularibus, quoniam fiebat isto genere. Illi cursui cum interfuerint angariæ, colligitur, clabularia & angarias non fuisse generis diversi, atque ita rectè dici, cursum clabularem confectum per angarias. Pertinebat autem cursus iste ad provehenda onera, nominatimque species fiscales, cum primis vestes lineas. L. 48. Cod. Theod.

de cursu publico: *Linea vel amictoria, quibus hactenus onerari rheda solebant, nec ulterius rhedis, sed angariis vel navibus dirigantur.* Pertinet huc quoque l. 16. ejusdem tituli, ex qua cognoscimus, confuisse istas species per angarias deferri ad portus, unde constat, in superiori lege præcipi, ut per angarias deferantur ad mare, tum excipiantur navibus, ac dirigantur Romam. Verba legis: *Angariarum cursum submoveri non oportet, propter publicas species, quæ ad diversos portus deferuntur. Proinde, considerata rerum necessitate, pro locorum situ atq; itineris qualitate tantum numerum angariarum collocari oportere decernas, quantum necessarium esse adhibita plenissima deliberationes suas erint.* Dicit, tantum numerum angariarum, quod manifestè ad vehicula pertinet. Ita *singulas angarias* in l. 5. *duas angarias* in l. 4. h. t. habemus. Cum vehiculis hisce cursus fit, auctor legis ait fieri *cursum angariarum.* Qui angariarum cursus alibi est *cursum clabularis, vel clabularius.* Oneris magnitudo, quod angariis singulis vel clabularibus imponebatur, fuit pondo mille sexcentorum. Sic disertim legitur in l. 28. Cod. Theod. de cursu publico, cujus verba in superioribus adduximus. Hinc opinor manere hodieq; in Alsatia, patria mea, vicinisq; locis nomen *angariorum* de plaustris rebus gravioribus multum oneratis. Ita namq; plaustrum fœni nominant *ein Wenger Heu* / plaustrum vini, *ein Wenger Wein.* Nam alias *Wenger* non Germanica est vox, ac ne Latina quidem Græcave, verum Persica, ut jam pridem alii monstrarunt. Præter species fiscales autem angariis ferebantur etiam homines, erantq; illi vel milites, quotiens essent de loco in locum transferendi, aut ægrotarent, vel familiæ cujusq; ac charitates, vel deniq; legati, de quibus omnibus cum cura agit eruditissimus Jacob. Gothofredus ad l. 4. Codic. Theod. de cursu publico. *Patet, inquit, clabularium cursum ut aliis, ita & militibus concessum, quoties transferri eos de loco in locum oporteret, quod testatur exerte l. 22. Cod. Just. eod. tit. Sed neque ægrotantium tantum militum causa hic cursus clabularis permissus, quod vir doctus scripsit; Verum vel familiis & charitatibus transferendis, ut in prædicto Marcellini loco & d. l. 22. vel denique legatis, eadem l. 22. Doctus vir, quem respicit, Vallesius est, qui sic habet in suis ad Ammianum*

Notis : *Angaria erant capacissima vehicula ac solidissima, utpote quibus mille & quingenta pondo imponerentur, cum rheda mille duntaxat imponi deberent, ut est in l. 30. Cod. Theod. de cursu publico. Agrorum autem militum duntaxat causa hic clabularis cursus permittebatur, ut opinor, & id innuit lex ij Cod. eod.* Verum nuda hæc opinio, vel potius suspicio est Vallesij, non assertio plenaria. Alias omnino liquet vel ex ipso Ammiano, spectasse etiam ad sanos. Verba clara sunt : *Iulianus contemplans rationabiles querelas, cum familiis eis ad Orientem proficisci præcepit, clabularis cursus facultate permessa.* Extant verba hæc lib. XX. Ammiani, ubi agit de militibus, qui conquirebantur, *se ad orbis terrarum extrema pelli, caritates suas Alemannis denuo seruire, quas captivitate prima post internecivas liberaverint pugnas.* Erant autem hi non ægroti, sed valentes. Quando angariam Vallesius appellat *solidissimum vehiculum*, non aliter id est accipiendum, quam de robore seu firmitate. Nec de tabulis in capsa cogitandum, quas non potuit habere, quia fuit clabulare. Procedebant autem hæc angariæ seu clabularia itinere profus tardolentoq; , propter pondus, quod impositum habebant majus, quam genus ullum vehiculorum reliquorum, non quod pauca, & tantum quatuor adjuncta haberent animalia, sicut alij putarunt. Atq; quia tarde procedebant, ideo cursus clabularis opponitur velocil. 62. C. Theod. de Cursu publico. *Usurpationem cursus publici penitus jussimus amputari, scilicet ut excepta Magnitudine tua præsumendi velocis & clabularij cursus nullus habeat potestatem.* Est, qui colligit ex lege hac, clabularem cursum esse velocem. Nempe illud & : conjungere ista duo putavit, & iccirco alterum alterius esse velut explicationem. Verum hic disjungit, & duas diversas cursus publici ostendit species, velocem unum, alterum clabularem, sicut recte Gothofredus observavit. Quod ex eo quoq; liquet, quia cursus clabularis fiebat cum angariis. Jam vero angaria opponitur cursui. l. ult. C. Theod. de cursu publ. *Nemo Ducum ingressus semel provinciam suam, postmodum itineribus faciendis cursu adque (h. e. atq;) angariis ipse, sive suum Officium utatur.* Illud adq; seu atq; disjunctive hic intelligendum, sicut & in superiori lege. Unde sequi-

quitur, clabularia & angarias non cursim incessisse, verum tarde. Solebat autem cursus hic institui per viam publicam, quod ipsum Cl. Gothofredus observat. Et adfertur Scholion ex Basilorum lib. LVI. ubi cursus ipse hac de causa ἀγαρεία, id est *angaria* vocatur. Καὶ ἐστὶν ἀγαρεία μὲν ἢ πάροδος, ἢ διὰ τῆς δημοσίας ὁ δὲ τῆς καὶ δραμὸν ἐχέσας. *Est angaria iter per viam publicam, in qua cursus est constitutus.* Hinc qui cursum illum conficiendum imponunt, dicuntur ἀγγαρεύειν. Ita namq; debet intelligi, quod legitur Matthæi V. Καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἐν ὑπαγε μετ' αὐτὸ δύο. Interpretes vetus retenta voce *angariandi* vertit ita: *Et quicumq; te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo.* Quod tamen non in Græcos dicitur, tantum illud habent: *Vade cum eo duo.* Differunt autem ista plurimum, nam qui angariatus miliare unum, vadit & alia duo, is tria conficit miliaria; qui vero angariatus, vadit duo, is tantum duo conficit, quod vult textus Græcus, sicut & Erasmus observavit. Respicitur autem eo ἀγγαρεύειν, ad onus præstandarum angariarum, quod iis temporibus pertinebat ad privatos. Nec enim fiscalis factus cursus angariarum ante Adrianum, sed institutus ab Augusto per privatos expediebatur. Eratque onus illud in Judæa non exiguum, cum præter alia, tum quia noviter inventum ab Augusto, ut Svetonius nos docet, ipsa novitate sua molestiam creabat. Ergo istoc voluit Servator noster, locutus de eo quod frequenter tum fiebat. Si tibi onus angariæ ad miliare unum imponitur, ne cum impatientia & querelis id sustineas, eiq; qui te ad præstationem hanc compellit, contraq; libertatem tuam facere videtur, obloquare, ac refractarium te præsta; potius adde miliare unum, & cum per unum miliare solummodo deberes deducere, duc eum etiam per alterum. Aliter non nihil Grotius & Beza, qui ad angarias Persarum referunt. Beza ita habet: *Persarum cursoribus (sicut etiam hodie Turcarum) fas erat cujusvis equos vel nares, aut ipsos etiam homines rapere ad cursum. Unde factum, ut angariare accipiatur pro adigere ad currendum, vel ad ferendum aliquid, sicut infra c. 27, 32. refertur de Cyrenæo illo, quem adegerunt Iudæi ad bajulandam crucem. Proponitur ergo à Christo servitutis genus penè intolerabile, quod peculiari etiam vocabulo declarandum*

dum fuit. Hæc Beza, unde colligas, putasse, vocem eam apud Judæos natam occasione Persicæ consuetudinis. Quæ quomodo Judæis nota fuerit, declarat amplius Grotius ad ista verba: *Hebræi*, ait, *ex quo Persarum potentia Orientem invaserat, coacti fuerant inter cætera ejus servitij incommoda etiam onus angaria ferre, cujus immunitas ipsis à Demetrio concessa est, ut apud Iosephum videre est Orig. XIII. Inde factum, ut rei vehementer exosa nomen etiam ad privatas vexationes producerent, ut apparet infra 27, 32. & ex multis Hebræorum Scripturæ interpretum locis. Atq; in eum sensum vocem hanc Christus usurpat.* Equidem pugnare nolo adversus ea, quæ docte proferuntur. Quia tamen nominatim mentio fit itineris unius milliaris, magis puto respexisse ad onus novum ab Augusto impositum, de quo supra dixi: cum præsertim diu ante omiserint Persis tale ministerium præstare. Nec repugnat locus c. 27. 32. imo firmat potius, cum in eo de gestanda sarcina agatur. Nam Persarum consuetudo non ad sarcinas spectabat, sed litteras & nuntios, contra quam receptum fuit à Romanis. Qua de re qui volet, consulat Briffonium de Regno Persico, abunde ista explicantem. Jam ut *angariari* dicebantur, quum ad onus hoc compellebantur, ita *angari*, qui præstabant, Græcis ἄγγαροι. Hoc est, quod voluit Hesychius, cum ait: ἄγγαρος, ἐργάτης, ὑπηρέτης, ἀχθοφόρος. ἢ λέξις δὲ Περσική. Σημειοῦ δὲ καὶ τὸς ἐκ διαδοχῆς βασιλικὰς γραμματεφόρους. *Angarus, operarius, minister, bajulus. Vox est Persica. Significat vero & tabellarios regios.* Pro ἄγγαρος, sunt, qui ἄγγαρος substituendum censent. Me invito, quando ἄγγαρος vox Persica non est. Hesychius ostendit vocem angari duplici usurpari ratione, nam vel bajulum significare, atque eum, quem cursus publici mancipem appellant, consuetudine à Romanis introducta. Vel significare tabellarium regium, Persica consuetudine, unde vox hæc apud gentes alias invaluit. Atq; ista quidem de angaria publica. Num privatim etiam angarias habuerint, vel usurparint, discere hucusq; ex scriptoribus antiquis nequij. Quia tamen vox jam inde ab initio, ipsiq; Persis ejus auctoribus publicum quid denotavit, suspicor, tamen si usurpata fuerint vehicula, rhedarum tamen potius aut plaustrorum, quam angariarum vocabulo venisse.